

Извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, на VI електронској седници одржаној 2. марта 2021. године, донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мср Светлана Бабовић предала под насловом *Паремииолошке јединице у књижевно-умјетничким дјелима у руском и српском језику*. Након анализе садржаја докторске дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 2. марта 2021. године.

2. Састав Комисије:

1. Ментор: др Јелена Јовановић Симић, редовни професор, ужа научна област Савремени српски језик – Стилистика; изабрана у звање редовног професора 20. септембра 2017. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду;

2. др Рајна Драгићевић, редовни професор, ужа научна област Савремени српски језик; изабрана у звање редовног професора 15. маја 2013. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду;

3. др Ана Пејановић, ванредни професор, ужа научна област Русистика – Наука о језику; изабрана у звање ванредног професора 19. априла 2019. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета Црне Горе;

4. др Наташа Вуловић, виши научни сарадник, ужа научна област Савремени српски језик – Фразеологија; изабрана у звање 28. 10. 2020. године, запослена у Институту за српски језик САНУ.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име и презиме: Светлана Ж. Бабовић

2. Датум и место рођења: 17. 3. 1987. године, Никшић

3. Основну и средњу Економско-угоститељску школу завршила је у Никшићу. Носилац је дипломе Луча и признања Ђак генерације. Филозофски факултет у Никшићу, Студијски програм за руски језик и књижевност, уписала је 2005. године. Трогодишње студије, завршила је са просечном оценом 9,78, након чега је уписала специјалистичке студије и завршила их у року са просечном оценом 10. Дипломски рад на тему *Неодређеноличне реченице у руском и српском језику* одбранила је 2009. године. Постдипломске магистарске студије, смер за науку о језику, уписала је на Филозофском факултету и успешно положила све пријављене испите са просечном оценом 9,92. Магистарски рад *Неодређеноличне и безличне реченице у Даљевим пословицама (синтаксички и лингвокултуролошки аспект)* одбранила је 2014. године. Докторске студије, смер за науку о језику уписала је на Филолошком факултету у Београду и успешно положила све пријављене испите и самостално истраживачке радове. Године 2019. пријавила је докторску дисертацију *Паремиолошке јединице у књижевно-умјетничким дјелима у руском и српском језику*.

4. Од 1. септембра 2012. године ангажована је на Филозофском факултету у Никшићу (касније, од октобра 2015. године на Филолошком) где на Студијском програму за руски језик и књижевност у својству сарадника у настави држи вежбања из различитих језичких дисциплина (Савремени руски језик 1, 2, 3 и 4 – ортографске и лексичко-граматичке вежбе, Руски језик – Фонетика и фонологија, Синтакса са стилистиком руског језика 1 и 2, Морфологија руског језика, Руски језик као други страни језик).

Основно научно интересовање усмерава ка синтаксичким, морфолошким и фразеолошким проучавањима стања у савременом руском и српском језику.

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ПАРЕМИОЛОШКЕ ЈЕДИНИЦЕ У КЊИЖЕВНО-УМЈЕТНИЧКИМ ДЈЕЛИМА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ.

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација *Паремиолошке јединице у књижевно-умјетничким дјелима у руском и српском језику* кандидата Светлане Бабовић има 253 компјутерски штампане странице (проред 1). Поред *Увода* (стр. 1–6) у којем се разматрају предмет, циљеви и задаци рада, коришћене методе израде рада, значај и актуелност истраживачке теме и образлаже списак примарне грађе и списак лексикографских издања као секундарне грађе, овај рад обухвата пет поглавља која су систематично раздјељена на потпоглавља. Прво поглавље *Теоријско-методолошки оквир истраживања* (стр. 7–23) подељено је на потпоглавља: 1. Пословице и изреке као дио паремиолошког и фразеолошког фонда језика (стр. 7–10); 2. Разлике између пословица и изрека (стр. 10–12); 3. Дефинисање и карактеристике пословица као посебних паремиолошких јединица (стр. 12–14); 4. Поријекло пословица (стр. 15–17); 5. Структура пословица (стр. 17–19); 6. Историјски развој паремиологије у руском језику (стр. 19–21); 7. Историјски развој паремиологије у српском језику (стр. 21–23). У оквиру другог поглавља *Синтаксичко-семантичка анализа пословица* које се простире од 24. до 80. стране, издвојена су потпоглавља: 1. Врсте реченица у зависности од садржаја предикативности и значења у пословичним конструкцијама (стр. 25–30); 2. Пословице изражене двочланим реченицама (стр. 30–48); Пословице изражене једночланим реченицама (стр. 48–80). Треће поглавље које је посвећено *Начинима и проблемима преношења изворних пословица* (стр. 81–110) чине потпоглавља: 1. Пословице као преводни апсолутни еквиваленти (стр. 85–88); 2. Пословице као преводни релативни еквиваленти (стр. 88–93); 3. Пословице као преводни аналози (стр. 93–97); 4. Дословни превод пословица (стр. 97–98); 5. Буквални превод пословица (стр. 98–100); 6. Описни превод пословица (стр. 100–103); 7. Превод пословица лексемом (стр. 103); 8. Нулти превод пословица (стр. 103–104); 9. Пословице као преводни супститути (стр. 104–107); 9. Пословице пренесене у језик превода на више начина (стр. 107–110). Четврто поглавље бави се проблемом *Варијантности пословица* (стр. 111–152). И ово, као и претходна поглавља, систематично је раздјељено у више потпоглавља: 1. Формалне варијације руских пословица (стр. 113–122); 2. Лексичке варијације руских пословица (стр. 122–129); 3. Структурне варијације руских пословица (стр. 129–136); 4. Варијације у руским пословицама истог тематског садржаја (стр. 136–138); 5. Комбиноване варијације руских пословица (стр. 138–140); 6. Варијације у српским пословицама (стр. 140–141); 7. Формалне варијације српских пословица (стр. 141–143); 8. Лексичке варијације српских пословица (стр. 143–146); 9.

Структурне варијације српских пословица (стр. 146–148); Комбиноване варијације српских пословица (стр. 148–152). У петом поглављу *Лингвокултуролошка анализа национално обојених пословица* (стр. 153–174), посебна пажња је посвећена анализи пословица са доминантном културном компонентом, у оквиру којих су у посебне целине издвојени: 1. Антропониими у пословицама (стр. 156–160); 2. Топониими у пословицама (стр. 160–163); 3. Етнологиими у пословицама (стр. 163–165); 4. Зонологиими у пословицама (стр. 165–174). Посебна поглавља рада чине *Закључак* (стр. 175–181) у којем се резимирају основни резултати истраживања и *Библиографија* (стр. 182–205) која укључује изворе саме грађе (263 јединице), лексикографске изворе (43 јединице) и литературу на српском и руском језику (212 јединица). Посебну тачку у раду чини *Азбучни регистар паремологиких јединица које су обухваћене анализом* (стр. 206–232).

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У уводном поглављу доктората мср Светлане Бабовић представљен је предмет истраживања – пословице ексцерпиране из књижевно-уметничких дела руских и српских писаца и особености њиховог функционисања у различитим контекстима. Будући да пословице представљају део фолклора једног народа, оне су у раду разматране не само са структурно-лингвистичког (синтаксичког, структурног, семантичког), транслатолошког, него и са лингвокултуролошког аспекта. Поред предмета истраживања, представљени су циљеви и задаци рада, коришћене методе израде рада, значај и актуелност истраживачке теме, структура рада и образложен је списак примарне грађе и списак лексикографских издања као секундарне грађе. Основну грађу за наведено истраживање чинила су књижевна дела руских аутора: Булгакова, Гогоља, Гончарова, Достојевског, Зошченка, Толстоја, Тургеева, Чехова, Шолохова, Шчедрина и њихови преводи на српски језик. Такође је корпус допуњен и пословицама из дела Стефана Митрова Љубише *Причања Вука Дојчевића*. С обзиром на посебне аспекте рада, као допунски корпус за истраживање коришћени су и зборници пословица: зборник *Пословицы и поговорки русского народа*, В. И. Даља; зборник српских пословица В. С. Караџића *Српске народне пословице*, као и речници Ј. Ж. Гиљотен *Српскохрватско-руски паремолошки речник* и Марине Котове *Русско-славјанский словарь пословиц с английскими соответствиями*.

У првом поглављу *Теоријско-методолошки оквир истраживања* дат је сажет преглед историјата бављења овом темом: одређен је предмет проучавања

паремиологије и статус паремиолошких јединица, тј. пословица и изрека као дела паремиолошког фонда (с једне стране) и фразеолошког фонда (с друге стране), указујући при том на различита схватања фразеологије у ужем и ширем смислу. У оквиру овог поглавља представљене су основне разлике између пословица и изрека, при чему су наведени радови руских научника који имају водећу улогу у разграничавању термина *поговорка* (изрека) и *пословица* (пословица). Кандидаткиња у овом поглављу наводи дефиниције и карактеристике пословица као посебних јединица, указује на њихово порекло, структуру и стилску обележеност, а посебан квалитет поглавља чини сажето представљање домаће и стране литературе о паремиолошким јединицама уопште. Потом је у наставку овог поглавља, уз навођење најзначајнијих радова релевантних за ово истраживање, размотрен историјски развој паремиологије као самосталне дисциплине у руском, односно српском језику.

Друго поглавље рада које носи назив *Синтаксичко-семантичка анализа пословица* уједно је и централно поглавље у раду. Посвећено је анализи пословица конструисаних на основу одређених синтаксичких модела, при чему су као изворне сматране пословице ексцерпирани из руских књижевно-уметничких дела које су посматране у односу на њихове преводе у српском језику. У овом поглављу извршена је класификација пословица на основу различитих критеријума. Најпре, у зависности од садржаја предикативности, издвојене су пословице изражене потврдним и одричним конструкцијама. Као следећи критеријум различитости, кандидаткиња узима значење самих пословица, и у посебне групе издваја пословице изражене изјавним, заповедним и упитним конструкцијама. У зависности од присуства, односно одсуства споредних чланова реченице, разматране су и пословице изражене непроширеним и проширеним конструкцијама. Најпотпунија класификација у овом поглављу извршена је на основу критеријума присуство / одсуство главног члана – субјекта, при чему су у посебне групе издвојене пословице изражене двочланим и једночланим реченицама. Двочлане реченице су даље разматране у зависности од начина исказивања њиховог субјекта и предиката, као и са становишта присуства / одсуства споредних чланова. Будући да је највећи део руских пословица изражен једночланим бесубјекатским реченицама, у оквиру овог поглавља анализи су такође биле подвргнуте и пословице руског језика које су на формалном плану изражене неодређеноличним, уопштеноличним и безличним реченицама. Осим простих непроширених и проширених реченица, разматране су и пословице сложене структуре, које су разврстане на зависне и

независне, а опет у оквиру њих извршена је поткласификација, где се као критеријум узима присуство / одсуство граматичких средстава везе (експлицитне и имплицитне независне и зависне сложене реченице).

У следећем, трећем поглављу скреће се пажња на специфичности и проблеме превођења. Пословице ексцерпирани из руских књижевних дела упоређиване су са пословицама ексцерпираним из зборника Даља, а преводи изворних јединица са пословицама ексцерпираним из зборника Караџића и паремиолошког речника Гиљотен. Систематично су описани начини преношења изворних руских пословица у српски језик. При томе су као посебни разматрани фразеолошки начини превођења у оквиру којих су издвојени фразеолошки еквиваленти (апсолутни или релативни) и аналози, и нефразеолошки начини превођења – превод лексички, описни, дословни, буквални, нулти и преводни супститути. Посебан значај овог поглавља представља чињеница да се кандидаткиња посебно осврнула на сам процес превођења и указала на значајну улогу преводиоца у том процесу. Полазећи од чињенице да пословице једног језика, кад год је то могуће, треба преводити пословицама, ауторка, илустрацијом већег броја примера, указује да то правило није увек лако изводљиво у пракси.

У четвртном поглављу рада које носи назив *Варијације у пословицама* разматра се структура пословица. При томе руске и српске пословице се не посматрају у контрасту, већ су издвојене у посебне групе. Пословице ексцерпирани из руских књижевних дела поређене су са пословицама ексцерпираним из зборника Даља. С друге стране, преводи појединих руских пословица посматрани су у односу на њихове кореспонденте ексцерпирани из Вукове збирке пословица. Придржавајући се става да се варијантама могу сматрати само пословице исте лексичко-тематске групе, кандидаткиња у посебне групе издваја пословице у оквиру којих су извршене одређене трансформације на формалном лексичком и структурном плану.

У петом поглављу, у којем се анализирају руске пословице и њихови преводни кореспонденти са лингвокултуролошког аспекта, посебна пажња је посвећена анализи национално обојених пословица које у свом саставу садрже компоненте с националним одликама (антропониме, топониме, етнониме, хидрониме), а посебну групу чине пословице у чијој се основи налазе и зооними. Посебан значај овог поглавља представљају начини на које су ове јединице пренесене у циљни језик.

Након петог поглавља следи *Закључак* у којем се сумирају резултати истаживања и *Библиографија* која садржи исцрпан списак извора саме грађе,

лексикографских извора и литературу на српском и руском језику. У прилогу рада кандидаткиња наводи и азбучни регистар пословица српског и руског језика које су обухваћене анализом а који може бити од великог значаја при стварању нових паремиолошких зборника општег типа.

Рад укључује и остале неопходне делове: насловну страну на српском, енглеском и руском језику, сажетке на српском и енглеском језику, Садржај рада, Биографију аутора, Изјаву о ауторству, Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и Изјаву о коришћењу.

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КАНДИДАТА НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. *Концепт части у пословицама руског и српског језика*, Узданица – часопис за језик, књижевност и педагошке науке, Факултет педагошких наука, Јагодина, Нова серија, децембар 2020; год. XVII, бр. 2, 141–155.

VII. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање мср Светлане Бабовић донело је значајне резултате у области паремиологије. У складу са основним циљем рада да се комплексно опишу руске и српске пословице, дефинише њихов национално-културни идентитет на фону смисаоно блиских језичких јединица, значај овог рада јесте што је на темељу великог броја анализираних пословица спроведена њихова семантичка систематизација, анализирани сличности и разлике, указано на врсту међујезичког односа и степен преводне еквиваленције. Сем наведеног, истраживање поприма велики значај због откривања лингвокултуролошке, као и естетске вредности руских и српских пословица и њиховог места у језичкој слици света два посматрана блискосродна народа.

Сходно задатку рада да се одреде обим и границе паремиолошког састава руског и српског језика, односно, објасни, какав је статус пословица као језичких јединица, кандидаткиња у раду указује на чињеницу да у зависности од ужег или ширег схватања фразеологије, пословице и изреке, с једне стране, добијају статус фразеолошких јединица, а с друге стране, пословице и изреке нису део фразеологије,

већ посебне дисциплине – паремиологије. Говорећи о разликама између пословица и изрека, као основних паремиолошких јединица, кандидаткиња закључује да још увек не постоји усаглашено и неоспорно гледиште, шта се може подразумевати под пословицама, а шта под изрекама, при чему она наводи и различите критеријуме разграничавања ове две категорије. У раду је пажња скренута и на структуру и порекло паремиолошких јединица. На основу већег броја примера уочено је да су посматране јединице најчешће конструисане на основу одређених синтаксичких модела, представљених простим, проширеним и сложеним реченицама, двочланим или једночланим, а сем тога карактеристичне су и по обиљу застарелих речи – архаизама и речи карактеристичних за одређене дијалекте – дијалектизама. С друге стране, када је у питању порекло пословица, издвојене су националне и интернационалне пословице, при чему посебан значај имају национално обојене пословице које у свом саставу садрже културне компоненте, јер, као такве, оне представљају посебан преводилачки проблем и често немају преводне кореспонденте, већ се преводе дословно.

Како је истраживање базирано на поређењу двају генетски сродних словенских језика, главни циљ се састојао у указивању разлика између паремиолошког фонда руског и српског језика на синтаксичком, структурном, семантичком и лингвокултуролошком плану. Када је реч о синтаксичком плану, пословице су разматране са више аспеката. У зависности од садржаја предикативности разматране су пословице изражене потврдним и одричним реченицама, а у зависности од значења реченица којим су пословице изражене, анализиране су изјавне упитне и заповедне конструкције. На основу анализираних грађе, примећено је да у највећем броју примера изворне руске пословице изражене потврдним или одричним реченицама, у српски језик су пренесене истом врстом реченица, док мањем броју руских пословица потврдног карактера, у српском језику одговарају кореспонденти одричног карактера. С друге стране, док су изјавне конструкције најзаступљеније међу експерпираним примерима, упитне конструкције, које заправо у пословицама представљају облик реторичког питања, и заповедне конструкције су мање фреквентне.

У зависности од присуства / одсуства главног члана – субјекта, у посебне групе издвојене су пословице изражене двочланим и једночланим реченицама, које су истовремено разматране и са становишта присуства / одсуства споредних чланова. Примећено је да су у оба језика најзаступљенији модели реченица, у оквиру којих је предикат најчешће проширен глаголским додацима, и то у највећем броју примера

директним или индиректним објектом. Анализирајући начине исказивања предиката и субјеката у пословицама, уочено је да за разлику од руског језика у којем глаголски предикати пословица могу да стоје и у садашњем, и у прошлом, и у будућем времену, предикати преводних кореспондената најчешће су изражени облицима презента. С друге стране, у оквиру анализе пословица са именским предикатом, установљене су сличности и разлике на нивоу два посматрана језика. Примећено је да поред пословица у којима је у оба језика именски дио аналитичког предиката изражен обликом компаратива придева или прилога, постоје и случајеви у оквиру којих изворним пословицама са кратким придевом или именицом, као носиоцима именског дела предиката, у српском језику у већем броју примера одговарају кореспонденти са глаголским предикатом. Када је реч о начину изражавања субјекта, установљено је, да за разлику од пословица, у којима је у оба језика субјекат изражен облицима именица, придева и бројева, постоје и примери у оквиру којих изворним пословицама са субјектом израженим обликом партиципа, у српском језику одговарају кореспонденти у којима функцију субјекта, уместо партиципа, врше именице или заменице. Нарочита пажња у оквиру синтаксичке анализе посвећена је пословицама исказаним једночланим реченицама које садрже само један главни члан. Као најучесталији типови једночланих реченица у оквиру пословица издвојене су неодређеноличне, уопштеноличне и безличне конструкције. Анализирајући пословице изражене неодређеноличним реченицама, утврђено је да постоје и пословице које су структурно изражене неодређеноличним реченицама али семантички представљају уопштеноличне реченице, па се као такве могу назвати неодређеноличне реченице са уопштеним значењем. Када је реч о употреби ових реченица у два посматрана језика, ту је посведочен висок степен различитости, јер, у односу на руски, у српском језику ове реченице употребљавају се знатно мање. Установљено је да највећем броју руских изворних пословица изражених неодређеноличним реченицама, у српском језику одговарају личне реченице са исказаним граматичким субјектом и предикатом у личном глаголском облику, а посведочен је и већи број безличних реченица са предикатом у повратном облику. С друге стране, посведочени су и примери, али знатно мањи број, у оквиру којих су и у српском језику употребљене неодређеноличне реченице, при чему су то случајеви када је вршилац радње познат на основу ширег контекста. Говорећи о уопштеноличним реченицама, установљено је да њима у српском језику у највећем броју примера одговарају пословице изражене личним

реченицама у којима је присутан и уопштен вршилац радње, изражен најчешће именицом *човек* или заменицом *ко*. Анализом пословица изражених безличним реченицама које су у истраживању класификоване у зависности од начина исказивања предиката у њима, установљено је да највећем броју руских безличних реченица, у српском језику одговарају личне реченице са граматички израженим и субјектима и предикатима.

Велика пажња посвећена је и начинима и проблемима преношења изворних пословица у српски језик. Кандидаткиња при томе посебно истиче улогу преводиоца чији је главни задатак да при преношењу пословица из једног језика у други сачува семантички, функционално-стилски и емоционално-експресивни садржај оригинала. Другим речима, преводилац треба да испоштује норме компатибилности речи у циљном језику и да сачува и пренесе сликовитост оригиналне јединице. Издвојени су фразеолошки и нефразеолошки начини превођења. С обзиром да су руски и српски језик генетски и структурно блиски, установљено је да је у највећем броју примера заступљен фразеолошки начин превођења. У оквиру фразеолошког начина превођења издвојене су јединице које су у циљни језик пренесене: 1. фразеолошким еквивалентом – апсолутним или релативним (то су случајеви када изворна пословица и њен преводни кореспондент имају исти формално-граматички облик, значење, смисао, метафоричност, емоционалност, експресивност, стилске карактеристике, или с друге стране, изворна јединица и њен преводни кореспондент са аспекта превода имају исто значење али се структурно разликују у погледу употребе различитог броја, падежа, поретка компонената, као и употребе појединих различитих лексема, различитог глаголског вида предиката, граматичког броја и сл.) и 2. фразеолошким аналогом (то су случајеви када преводни кореспондент има исти или врло сличан семантички садржај и значење, али у односу на изворну јединицу разликује се по граматичком облику, лексичком саставу, сликовитости). На основу анализираних примера уочено је да је језику превода веома тешко наћи еквивалент који би по свим параметрима одговарао изворној јединици (то су, углавном, пословице које су и у језику оригинала и у циљном језику позајмљене из неког другог језика, или су то јединице библијског порекла), тако да преводилац у највећем броју примера користи аналог.

Када је реч о нефразеолошким начинима превођења, уочено је да су дословни превод (који се сматра оправданим једино у случајевима када доприноси томе да читалац схвати суштинско значење пословице, тј. када такав превод не искривљује

смисао оригинала), буквални превод (када преводилац, не препознајући изворну фразеолошку јединицу и тумачећи је као слободан спој речи, исту преводе буквално, искривљујући на тај начин смисао оригинала), превод пословица лексемом (који је оправдан, једино ако преводилац у језику превода употреби реч која се свакако разликује од изворне пословице на плану форме, али носи исто конотативно и денотативно значење и комуникативну функцију) и нулти превод (када преводилац, вероватно, не знајући значење изворне пословице, исту потпуно и испусти) у нашој грађи мање заступљени, што је вероватно резултат доброг преводиоачевог познавања паремиолошког фонда руског језика, екстралингвистичких услова и културе руског народа уопште. За разлику од наведених, уочено је да много чешће преводилац користи нефразеолошки начин превођења и изворну јединицу преноси описно, тј. уз помоћ лексичких, а не фразеолошких језичких средстава. Иако у појединим случајевима слободан спој речи преноси смисао и садржај изворне пословице, овај превод није адекватан, јер веома често се губи сликовитост, експресивност, метафоричност. У посебну групу, која је иначе најбројнија, сврстани су примери у којима је нефразеолошки материјал изворне пословице у језик превода пренесен фразеолошким средствима, и то најчешће аналозима. При томе је уочено да пословицом може бити замењена само једна лексема изворне пословице, синтагма као део реченице или, пак, читава реченица.

С обзиром да се пословице и изреке одликују релативно великом варијантношћу, у раду је скренута пажња и на саму структуру пословица и разнолике и многобројне трансформације у њима. При томе су у посебне групе издвојене варијанте руских и варијанте српских пословица. Упоређујући пословице из руских књижевно-уметничких дела са њиховим аналозима ексцерпираним из зборника Даља, и преводе појединих руских пословица са њиховим кореспондентима ексцерпираним из Вукове збирке пословица, уочено је присуство неколике врсте варијација, и то на формалном, лексичком и структурном плану. Када је реч о варијацијама на формалном плану примећено је да постоји већи број пословица које су сличне по лексичком саставу али се међусобно разликују по особеностима своје граматичке структуре. У оквиру формалних варијација, како у руском тако и у српском језику, издвојене су фонетске варијанте (које подразумевају замену лексема на фонетској звучној основи), ортографске варијанте (које се огледају у састављеном / растављеном писању појединих речи) и морфолошке варијанте. За разлику од прве две групе варијација које

су у нашој грађи мање заступљене, анализом ексцерпираних пословица установљен је висок степен варирања на морфолошком плану, условљен употребом лексема у различитом падежу, коришћењем различитих предлога уз неки реченични члан, а посебно се истиче варијантност предиката који у пословицама могу бити употребљени у различитим глаголским облицима, у различитом времену, броју, лицу и глаголском виду.

Највећи степен варијантности посведочен је на лексичком нивоу пословица, при чему синтаксичка конструкција и семантичка конотација саме пословице остаје непромењена, без обзира на то што се једна или више саставних компонената замењује другом, стилски истом или различитом, синонимном или несинонимном компонентом.

Висок степен варијантности примећен је и на структурном плану. Уочено је да постоји већи број пословица које се сматрају варијантним због промене устаљеног реда речи или употребе различитих везника и речци. Такође је установљен већи број примера у којима се варијантност састоји у деривацији или редукцији једне или више компонената.

Како се један од циљева истраживања састојао у указивању на специфичности лингвокултуролошке анализе паремиолошких јединица, кандидаткиња је посебну пажњу посветила анализи национално обојених пословица које у свом саставу садрже културне компоненте (антропониме, топониме, хидрониме, етнониме и зоониме), при чему посебан значај имају начини на које су ове јединице пренесене у циљни језик. Анализом пословица које садрже антропонимске компоненте, уочено је да се ове компоненте најчешће односе на нека препознатива лица карактеристична за одређени временски период, на историјске или легендарне личности. Сем тога, наводећи пословице из руских књижевно-уметничких дела у којима су, како су примери показали, најчешће били присутни негативно конотирани антропоними, и поредећи их са дословним преводиочевим преводима на српски језик, кандидаткиња закључује да на тај начин није остварена потпуна природна еквиваленција, при чему као боља преводна решења наводи неутралне кореспонденте преузете из зборника Карацића. Уочено је да и неки од тих кореспондентата садрже антропониме, карактеристичне само за српски језик. Када је реч о преношењу пословица које у свом саставу садрже топонимске и хидронимске компоненте, установљено је да слично пословицама са антропонимским компонентама, преводиоци најчешће прибегавају дословном превођењу. И при анализи ових компонената кандидаткиња наводи кореспонденте из

зборника Карацића, при чему је уочено да изворне пословице са топонимским компонентама у језику превода могу имати неутралне кореспонденте без топонима који су по свом значењу еквивалентни изворним пословицама. Анализирајући пословице које у свом саставу садрже етнотонимску компоненту, примећено је да највећи број њих одражава став према некадашњим освајачима, Турцима – у српском језику, односно Татарима – у руском језику. Иначе, анализом пословица са етнотонимским компонентама, у којима се фразеолошки маркиране (најчешће негативне) особине приписују различитим народима, кандидаткиња закључује да је у њима заправо представљена опозиција своје – туђе. Издвајањем примера ексцерпираних из зборника Карацића, у којима се негативне особине не приписују само Турцима, него и Власима, кандидаткиња изводи закључак да су етнотоними у пословицама српског језика много заступљенији него у пословицама руског језика. Контрастивном анализом пословица са зоонимским компонентама које, иначе, указују на карактерне особине и разумске способности човека, његов социјални положај, на његово понашање, његова осећања, расположења и сл., уочено је да и руски и српски језик обилују богатством пословица и других фразеолошких јединица са анималистичким компонентама. Полазећи од тога, било је очекивано да постоји већи број значењских кореспондената између наведена два језика. При томе кандидаткиња примећује да сем кореспондената у којима су употребљени исти зооними у оба језика, и на тај начин остварена потпуна еквиваленција на свим нивоима, постоје и преводни кореспонденти који у свом саставу садрже различиту зоонимску компоненту, па је на том нивоу остварена само семантичка еквиваленција. Осим наведених јединица, уочен је већи број семантички истих или блиских преводних кореспондената који у свом саставу уопште не садрже зоонимску компоненту. Као најбројнију групу кандидаткиња издваја пословице са једним од кључних зоонима у руској језичкој слици света – зоонимом собака. Контрастивна анализа пословица са зоонимом пас у руском и српском језику показала је велику сличност двају језика. Највећи број пословица је мотивисан понашањем и симболиком пса, а немали је број пословица у којима се псу приписују особине које припадају човеку. На основу анализираних примера уочено је да у оба језика, насупрот пословицама у којима је зооним пас позитивно конотиран, стоје пословице са негативном конотацијом овог зоонима. При томе је примећено да за разлику од појединих примера у оквиру којих је на нивоу оба језика остварена потпуна

еквиваленција, у појединим примерима остварена је делимична еквиваленција, јер на исто значење у два различита језика указују и различити зооними.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација *Паремиолошке јединице у књижевно-умјетничким дјелима у руском и српском језику* мср Светлане Ж. Бабовић обрађује тему интердисциплинарног карактера. У анализи структуре, порекла и историјског развоја пословица и изрека у руском и у српском језику – кандидаткиња примењује адекватну и конзистентну теоријско-методолошку и термиолошку апаратуру, са ослоњен на конфронтативни метод, као и на метод компонентне анализе и преводне еквиваленције. Према томе, аналитички захвати су продубљени и проширени проучавањем грађе са становишта упоредне лингвистике, при чему је полазни језик руски, а циљни српски, и то на различитим нивоима лингвистичке анализе – фонетско-фонолошком, морфолошком, лексичком, синтаксичком и ортографском. Поред наведеног, додаћемо да је у анализу укључен и прагматички аспект, најчешће увођењем ужег или ширег књижевноуметничког контекста.

Кандидаткиња утврђује релативну устаљеност облика и значења код пословица и фразеологизама, те и њихову експресивност, ритмичку организацију, тематску ширину, смисаону еластичност и структурну сажетост. Резултати анализе показују не само лингвистички статус и естетске вредности ових устаљених форми, већ и све лингвокултуролошке конотације и разлике, као и место ових вербатолошких облика у језичкој слици света два блискосродна народа. Идентификацијом, дескрипцијом и класификацијом сличности и разлике руског и српског паремиолошког и фразеолошког фонда, – кандидаткиња указује на семиотичке механизме ознаковљења два вербатолошка корпуса у два језичка кода који одсликавају различите погледе на свет руског и српског народа, и самим тим представљају индикаторе културе два народа.

IX. ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене докторске дисертације мср Светлане Ж. Бабовић, Комисија предлаже да се кандидаткиња позове на усмену одбрану докторске дисертације *Паремолошке јединице у књижевно-умјетничким дјелима у руском и српском језику*.

На поједине пропусте и мање недостатке, који су уобичајени пратилац овако обимних истраживања, Комисија ће имати прилику да укаже на усменој одбрани дисертације.

Београд, 8. 4. 2021.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Јелена Јовановић Симић, редовни професор

2. др Рајна Драгићевић, редовни професор

3. др Ана Пејановић, ванредни професор

4. др Наташа Вуловић, виши научни сарадник